

УДК 811.112.2'367.7

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ПРАВА

Лепухова Н.І.

У статті розглядаються питання утворення та функціонування німецьких юридичних термінів. Різні способи утворення лексичних термінологічних одиниць автор ілюструє відповідними прикладами та звертає увагу на синонімію та антонімію, що мають місце у сучасній німецькій юридичній термінології.

Ключові слова: мова права, юридична термінологія, термін, продуктивні афікси при утворенні термінів, терміни-складні слова, терміни-синоніми, терміни-антоніми.

В статье рассматривается вопрос об образовании и функционировании немецких юридических терминов. Разные способы образования лексических терминологических единиц автор иллюстрирует соответствующими примерами и обращает внимание на синонимичность и антонимичность, которые используются в современной немецкой юридической терминологии.

Ключевые слова: язык права, юридическая терминология, термин, продуктивные аффиксы при образовании терминов, термины – сложные слова, термины-синонимы, термины-антонимы.

This article deals with the problem of forming and functioning of German law terms. The author illustrates different ways of forming new lexical terminological units and pays attention to synonyms and antonyms which are used in German law terminology.

Key words: law language, law terminology, term, productive term formation affixes, compound word terms, synonymic terms, antonymic terms.

Мова права – це професійна мова юриспруденції та користувачів галузі права, вона є предметом дослідження юрислінгвістики. Мова права, як раніше, так і сьогодні, привертає увагу багатьох учених. Лінгвістичним дослідженням німецької мови права займаються такі вчені: Е.Г.Гайль, К.Е.Хайнц, Д.Гунст, А.Подлех, Х.Рупп, Е.Оксар, И.Радтке, С.Гроссе, В.Райбле та Г.Штікель, У.Нойманн, Т.Рельке, Х.-Р.Флук, Д.Буссе, К.Шмідт-Кеніг.

Лінгвістичні дослідження мови права стосуються зазвичай питань термінології. У лінгвістичній літературі було здійснено спробу класифікувати юридичні терміни. Так, наприклад, у своїй книзі “Проблематика перекладу юридичної термінології” відома дослідниця мови права Крістіна Шмідт-Кеніг наводить класифікацію Лампе (1970) і класифікацію Корну (2000). Класифікації цих учених мають своїм підґрунтям одні й ті самі критерії. Автори поділяють усі терміни на ті, які належать до загальнолітературної мови, і ті, які належать тільки до мови права, при цьому останні могли виникнути як у загальнолітературній мові, так і в мові права. Виділяють також терміни з подвійною приналежністю, що спричиняють виникнення полісемії та викликають труднощі

під час перекладу таких термінів, оскільки ігнорування тонкощів перекладу неоднозначних термінів, багато з яких конкретизують своє значення лише в контексті, може призвести до викривлення змісту оригіналу [4, с. 8].

Безумовно, загальна німецька мова становить лексичну та граматичну базу для існування та функціонування мови права, в якій поєднуються такі феномени, як мовна професійна орієнтованість та загальна ясність (наприклад, у мові законодавства та офіційного листування). Будь-яке слово загального словникового запасу мови може виступати як юридичний термін, наприклад: “die Leistung” – 1. досягнення, успіх, виконана робота, результат (роботи); 2. юр. виконання дії, що складає зміст обставини. Таким чином, слово не змінює своє звучання чи написання, а набуває нового значення [3, с. 56].

Характерними особливостями мови права є вживання довгих речень, персоніфікація неживих предметів та обставин, використання номінативних описів замість простих дієслів, складний для сприйняття тип висловлювання, що виражається у використанні явищ деривації (тобто утворення

нових слів шляхом додавання афіксів до основи слів) та вживанні багатьох пов'язаних між собою іменників, означень у родовому відмінку, шаблонів та архаїзмів [5, с. 32].

Більшість німецьких юридичних термінів, за твердженням багатьох лінгвістів, утворені від іменників та прикметників. Крім того, широко використовуються інтернаціоналізми грецького та латинського походження, що були запозичені німецькою мовою із англійської та французької мови.

У юридичній термінології німецької мови поширеними є терміни – складні слова з трьох та більше компонентів. Це зумовлено необхідністю вираження в межах однієї лексичної одиниці відразу декількох суттєвих ознак певного спеціального поняття (*der Arbeitgeberanteil* – страховий вклад підприємця, *die Gesetzgebungsarbeit* – законодавча робота, *der Gesetzgebungsnotstand* – надзвичайний порядок прийняття законів, *das Urheberpersönlichkeitsrecht* – особисте право автора, *der Ereignisortbefundsbericht* – протокол огляду місця події).

Найбільш продуктивними при утворенні німецьких юридичних термінів є префікси: *un-*, *ur-*: *die Unänderlichkeit* – незмінність, стабільність; *die Unabänderlichkeit der gerichtlichen Entscheidung* – стабільність судового рішення, *das Urheberrechtsgesetz* – закон про авторське право, серед дієслівних префіксів – *miss-*: *der Missbrauch* – зловживання; неправомірне використання (напр. влади), *der Mißtrauensantrag* – пропозиція про винесення вотума недовіри (владі) *zer-*: *die Zerstörung* – руйнування; порушення; знищення; *die Zerstörung verschulden* – бути винним у руйнуванні або псуванні, *er-*, *ver-*: *der Verdacht* – підозра, *be-*: *die Berufung* – апеляція, *der Beschluss* – рішення, *die Beschwerde* – скарга, *ent-*: *die Entbindung* – звільнення (від обов'язку, з-під присяги) [2].

Із напівпрефіксів, що часто використовуються в іменниковому юридичному терміноутворенні, можна виокремити такі: *selbst-*: *die Selbstablehnung* – самовідвід, *außen-*: *die Außenbestimmung* – зовнішня детермінація (поведінки людини), *gegen-*: *die Gegenanklage* – зустрічне звинувачення, *haupt-*: *das Hauptverfahren* – судовий процес, *gesamt-*: *der Gesamttakt* – загальна дія (при багатосторонній угоді), *neben-*: *die Nebenabrede* – додаткова угода; угода між третіми особами, *voll-*: *der Vollzug* – виконання та інші.

Терміни, побудовані за суфіксальним типом, утворюються за допомогою таких суфіксів: *-ung*, *-er*, *-e*: *die Abstimmung* – голосування, узгодження, *der Arbeitgeber* – роботодавець, *der Auftragnehmer* – підрядчик, *die Anfrage* – запит, *der Abgeordnete* – делегат.

Для утворення юридичних термінів використовуються також напівсуфікси, такі як: *-macht* (*die Eigenmacht* – самоуправство), *-recht* (*das Bepflichtungsrecht* – право помилування, *das Beschwerderecht* – право оскарження, *das Eigentumsrecht* – право власності), *-stück* (*das Grundstück* – земельна ділянка) [Там само].

Поряд з іменниками, прикметники також відіграють велику роль у процесі терміноутворення мови права, оскільки вони є необхідними елементами термінів, що складаються з декількох компонентів.

Продуктивними суфіксами прикметників є: *-ig*: *bedürftig*; *-lich*: *beweglich*.

Продуктивним напівсуфіксом прикметників є напівсуфікс *-fähig*, який надає прикметникам значення здатності до дії, придатності до чого-н., можливості здійснити дію над чим-н.: *deliktstfähig* – деліктоздатний; *erbfähig* – здатний наслідувати; *geschäftsfähig* – дієздатний; *beschlussfähig* – правомірний, той, що має кворум, *kautionsfähig* – той, хто має право виступати поручителем; той, хто може внести заставу) [2].

Прикметники, які за продуктивністю в німецькій мові права посідають друге після іменників місце, можуть виступати як складовою частиною композити (наприклад: *privatrechtliche Verhältnisse* – приватно-правові відносини), так і бути частиною аббревіатури (наприклад: *das BGB* – *das Bürgerliche Gesetzbuch* – Цивільний кодекс).

Практика перекладу сучасних юридичних текстів дозволяє зробити висновок про те, що у сучасній німецькій юридичній термінології існує досить велика кількість термінів-синонімів. Наприклад: *Delikt*, *Rechtsbruch*, *Rechtsverletzung*, *Rechtsbeugung* – правопорушення; *Täter*, *Verbrecher* – злочинець; *vernehmen*, *verhören* – допитувати; *Strafgesetzbuch*, *Strafordnung* – кодекс; *Projekt*, *Entwurf* – проєкт, *Advokat*, *Rechtsanwalt*, *Verteidiger* – адвокат тощо. Часто внаслідок користування загальними німецько-українськими та українсько-німецькими словниками при перекладі німецьких юридичних текстів виникає проблема “помилкової синонімії” німецьких юридичних термінів. Так, багато словників виносять на один синонімічний рівень слова *Verbrechen* і *Vergehen*, перекладаючи їх як “злочин”, проте *Vergehen* – це незначне правопорушення, проступок, незначний злочин. Так само і терміни кримінального права *Mord*, *Totung*, *Totschlag* багато словників трактують як абсолютні синоніми, перекладаючи їх як “вбивство”. Проте німецько-російський юридичний словник професора Герхарда Кеблера уточнює: *Mord* – умисне вбивство за обтяжуючих обставин, *Totung* – вбивство з необережності, *Totschlag* – вбивство без обтяжуючих обставин [1, с. 216, 384, 386].

Виникнення синонімів у юридичній німецькій термінології зумовлено також успішним співіснуванням німецьких та латинських термінів, які проникли в мову права в XIV–XV ст. із Римського права. Наприклад: *Legislative* – *Gesetzgebende Gewalt* – законодавча влада, *Exekutive* – *vollziehende Gewalt* – виконавча влада, *Judikative* – *rechtsprechende Gewalt* – судова влада, *Legislatur* – *Gesetzgebung* – законодавство, *Advokat* – *Rechtsanwalt* – адвокат, *Jurisprudenz* – *Rechtswissenschaft* – юриспруденція.

У сучасній німецькій юридичній термінології існує багато прикладів термінів із протилежним значенням (антонімів), які утворилися за допомогою афіксів: *national* – *international*, *vorschriftsgemäß* – *vorschriftswidrig*, *mangelfrei* – *mangelfertig*,

gesetzmä ßig – *gesetzlos*, *gesetzgemä ß* – *gesetzwidrig* – у полі антонімічних виступають афікси; *beweisbar* – *unbeweisbar*, *volljä hrig* – *minderjä hrig*, *umstritten* – *unbestritten* – антонімічними є основи прикметників.

Таким чином, розглянувши питання про особливості утворення та функціонування лексичних одиниць у німецькій мові права, ми можемо зробити такі висновки:

1. Дослідженнями в галузі німецької юридичної термінології займаються багато учених та дослідників.

2. Більшість німецьких юридичних термінів утворені від іменників та прикметників, широко

використовуються інтернаціоналізми грецького та латинського походження, поширеними є також терміни – складні слова з трьох та більше компонентів.

3. Найбільш продуктивними при утворенні німецьких юридичних термінів є префікси (*un-*, *ur-*, *miss-*, *zer-*, *er-*, *ver-*, *be-*, *ent-*), напівпрефікси (*selbst-*, *au ß en-*, *gegen-*, *haupt-*, *gesamt-*, *neben-*, *voll-*) та суфікси (*- ung*, *-er*, *-e*, *-ig*, *-lich*) і напівсуфікси (*-macht*, *-recht*, *-stück*, *-fähig*).

4. У сучасній німецькій юридичній термінології існує досить велика кількість термінів-синонімів, що ускладнюють переклад юридичних текстів, мають місце також і терміни-антоніми, утворені, як правило, афіксальним способом.

Література

1. Герхард Кеблер. Популярный немецко-русский и русско-немецкий юридический словарь / Кеблер Герхард. – М. : Руссо, 2004. – 416 с.
2. Система електронних словників ABBYY Lingvo x 3 – Copyright © 2009–2011 ООО “Софт Планет”.
3. Drozd I., Seibicke W. *Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache: Bestandsaufnahme – Theorie – Geschichte*. – Wiesbaden : Oscar Brandstetter Verlag, 1973. – 248 s.
4. Schmidt-König Christine. *Die Problematik der Übersetzung juristischer Terminologie. Eine systematische Darstellung am Beispiel der deutschen und französischen Rechtssprache*. – Münster : Lit. Verlag, 2005. – 76 s.
5. Wagner Hildegard. *Die deutsche Verwaltungssprache der Gegenwart*. 3. Auflage. – Düsseldorf , 1981. – 264 s.